

Priznavanje znanja, pridobljenega z neformalnim in izkustvenim učenjem

DORIS GOMEZELJ OMERZEL IN NADA TRUNK ŠIRCA
Fakulteta za management Koper
Univerza na Primorskem

Oblikovanje prožnega visokošolskega izobraževalnega sistema, ki vsebuje postopke za vrednotenje predhodnega izobraževanja in različnih vrst znanja, je ena od prednostnih nalog držav Evropske unije, kar je v skladu s cilji EU, ki želi postati na znanju temelječa družba. Razviti bi bilo treba sistem, ki bi visokošolskim ustanovam omogočil vrednotiti in priznavati spretnosti in kompetence, ki jih ljudje pridobijo na najrazličnejše načine. Če želimo, da bo sistem uspešen, morajo pri razvoju in uveljavljanju sistema sodelovati vsi zainteresirani udeleženci: delodajalci, posamezniki in izobraževalne ustanove. Članek opisuje razmere na tem področju v državah EU in jih primerja z razmerami v Sloveniji. Nadalje v članku predstavljamo rezultate empirične raziskave, katerih cilj je bil ugotoviti motiviranost izobraževalnih ustanov za sodelovanje pri oblikovanju sistema za vrednotenje neformalnega in izkustvenega izobraževanja. Univerze in druge ustanove, ki se ukvarjajo z izobraževanjem odraslih, so prav tako vključene. V članku predstavljamo dožemanje sprejemanja in priznavanja neformalnega in izkustvenega izobraževanja skupin udeležencev znotraj in zunaj akademskega okolja.

Ključne besede: vseživljenjsko učenje, formalno izobraževanje, neformalno izobraževanje, izkustveno učenje, priznavanje, vrednotenje

Uvod

Pri uresničevanju cilja, ki si ga je zastavila EU: do leta 2010 postati najbolj konkurenčna in dinamična, na znanju temelječa družba na svetu, sposobna trajne ekonomske rasti, z več in boljšimi delovnimi mesti ter večjo socialno kohezivnostjo, imajo pomembno vlogo sistemi izobraževanja in usposabljanja držav članic EU, ki morajo v svoji zasnovi upoštevati predvsem nove izzive sodobne družbe (Council of the European Union 2001). Bolonjski proces je zagotovo osnovni dejavnik, ki spodbuja evropske visokošolske izobraževalne ustanove k spremembam, kar je razumeti tudi iz poročil vseh konferenc evropskih ministrov za visoko šolstvo. Na srečanju v Pragi so

prvič javno poudarili pomembnost vseživljenjskega učenja na visokošolski ravni. Evropa bo v prihodnosti družba, ki bo temeljila na znanju in ekonomiji. Strategije vseživljenjskega učenja so nujne, če se želimo uspešno spopasti s konkurenčnostjo, učinkovito izkoristiti vse možnosti novih tehnologij in izboljšati socialno kohezivnost (Bologna Process 2001). Na naslednjem srečanju, v Berlinu leta 2003, je bilo v povezavi z vseživljenjskim učenjem posebej omenjeno priznavanje znanja, pridobljenega zunaj akreditiranih izobraževalnih ustanov. Ministri so poudarili odgovornost visokošolskih ustanov za vzpostavitev sistema, v katerem bo vseživljenjsko učenje postalo resničnost. Pozvali so odgovorne na področju visokega šolstva, naj pripravijo vse potrebno, da bodo visokošolske ustanove sprejele vseživljenjsko učenje kot del svojih študijskih programov in v ta namen tudi uredile vse postopke za vzpostavitev sistema za priznavanje znanja, pridobljenega zunaj visokošolskih ustanov (Bologna Process 2003).

Sistem za priznavanje znanja, pridobljenega z neformalnim izobraževanjem in izkustvenim učenjem

Narava dela in s tem povezane zahtevane kompetence se spreminjajo, zato postaja vseživljenjsko učenje za posameznika pogoj za pridobivanje in ohranjanje zaposlitve ter konkurenčnosti na trgu delovne sile. Velikemu deležu neaktivnega ali nezaposlenega prebivalstva primanjkuje za to, da se lahko integrira na trg dela, prav zadostna raven formalnega izobraževanja in/ali formalno priznane poklicne usposobljenosti. Ne gre pa le za problematiko brezposelnosti. Tranzicijski šok v zgodnjih 90. letih prejšnjega stoletja je začasno, vendar dramatično, povečal tokove delavcev in delovnih mest (Vodopivec 2004). Zaposlitev za vso delovno dobo je postala bolj izjema kot pravilo. Večina zaposlenih, prostovoljno ali ne, v času svoje zaposlitve nekajkrat zamenja delovno mesto (Merkač Skok 2005). Zaposleni, ki menjajo svoje delovno mesto, morajo biti sposobni prenesti svoja znanja in pridobljene veščine na nov oddelek, v podjetje ali državo. Pri tem se pojavi potreba po priznanju neformalnega in izkustvenega izobraževanja. Posameznikovi znanje in izkušnje morajo postati vidni in ovrednoteni ne glede na to, kako je bilo znanje pridobljeno.

Starostna struktura se spreminja: delež in absolutno število odraslih oseb še nikoli do zdaj nista bila tako velika (starajoča populacija), kar narekuje oblikovanje sistemov izobraževanja in usposabljanja, prilagojenih potrebam odrasle populacije. Zaostajanje v doseženi ravni usposobljenosti in izobrazbe ter pomanjkanje motiva-

cije za izobraževanje populacije nad 35 let, predvsem pa nad 45 let, se ugotavlja na ravni vse EU. Pri odraslih je ključna ovira za nadaljnje šolanje pomanjkanje motivacije (MacKinnon-Slaney 1994). Vzroki so objektivni (pomanjkanje časa – usklajevanje dela, družinskega življenja in izobraževanja, slabše učne navade, pomanjkanje podpore delodajalca) in subjektivni (strah pred vnovičnim učenjem, neznanim, stereotipi in obrambni mehanizmi) (Bowden in Merritt 1995; Quinlan in O'Brodovich 1996). Najpogostejše pa so vzroki med seboj povezani, kar še dodatno zmanjšuje verjetnost za odločitev posameznika, da se vključi v enega od izobraževalnih programov.

To narekuje, da se v okviru problematike zaposljivosti in zaostajanja v doseženi ravni usposobljenosti in izobrazbe pri starejši populaciji sistemi usposabljanja in izobraževanja razvijajo v smeri (Commission of the European Communities 2004):

- motiviranja in omogočanja udeležbe odraslih v izobraževanju,
- oblikovanja sistemov za vrednotenje in priznavanje izkustvenega učenja (*informal learning*) in neformalnega izobraževanja (*nonformal learning*),
- iskanja načinov, da postane učenje za odraslo populacijo privlačnejše.

UNESCO (glej <http://portal.unesco.org/education>) opredeljuje tri oblike izobraževanja. Formalno izobraževanje izvajajo formalne izobraževalne ustanove v sklopu hierarhično strukturiranega in sistematičnega (po vnaprej določenem zaporedju) izobraževalnega procesa, ki vodi k certificiranju pridobljenih kompetenc (na primer visokošolski študijski program, ki se konča s pridobitvijo javno priznane listine – diplome in ustreznega naziva). Neformalno izobraževanje je organiziran izobraževalni proces, ki poteka vzporedno s formalnim izobraževalnim sistemom in po navadi ne vodi do certifikacije (na primer različne oblike in vrste seminarjev, tečajev, usposabljanj, ki vključujejo specifične vsebine – jezikovni tečaji, seminar računovodstva, usposabljanje na področju vodstvenih spretnosti itn). V nasprotju z obema oblikama izobraževanja poteka izkustveno učenje bolj spontano, posameznik se ga manj zaveda; posameznik oblikuje vrednote, spretnosti in znanja z vsakodnevnimi delovnimi in socialnimi izkušnjami, predvsem na delovnem mestu (na primer obvladovanje specifičnih postopkov delovnega procesa, ravnanje v specifičnih situacijah, v specifičnem okolju in skupini ljudi – odnosi s strankami, zaposlenimi), pa tudi v prostem času in družinskem krogu.

Ko govorimo o priznavanju znanja, ločimo dve vrsti tega procesa:

- *Formalno priznavanje* je proces identificiranja, vrednotenja in priznavanja kakor koli pridobljenih znanja, sposobnosti in veščin. Posameznik tako najprej pridobi kreditne točke, pozneje pa javno veljavno listino, s katero izkazuje formalno izobrazbo. Tako pridobljeno formalno izobrazbo potem prizna tudi družba, predvsem delodajalci.
- *Socialno priznavanje* je proces, ko kakor koli pridobljene znanje, sposobnosti in veščine prizna družba, predvsem delodajalci.

Oblikovanje in izvajanje sistema za priznavanje neformalnega izobraževanja in izkustvenega učenja je kompleksen proces, saj zahteva integracijo t. i. rezultatov izobraževanja in učenja (*learning outcomes*) iz različnih kontekstov v enoten okvir. Dokler veščine in sposobnosti, pridobljene zunaj formalnih izobraževalnih ustanov, ne bodo smiselno ovrednotene, ne moremo govoriti o uspešnosti ambicioznega koncepta vseživljenjskega učenja (Colardyn in Bjornavold 2004). Gre za interdisciplinarni proces, ki je pogojen s tesnim sodelovanjem vseh vključenih: izobraževalnih ustanov, ki izvajajo oblike formalnega in neformalnega izobraževanja, podjetij, v katerih poteka ena od najpogostejših oblik izkustvenega učenja – učenje, ki temelji na delu ali *work-based learning* (Avis 2004), ter posameznikov, ki se tako izobražujejo in učijo.

Priznavanje znanja, pridobljenega z neformalnim izobraževanjem in izkustvenim učenjem, na ravni visokošolskega izobraževanja

Na konferenci v Bergnu je bila med štirimi prednostnimi nalogami do leta 2007 tudi naslednja: ustvariti vse možnosti za čim večjo fleksibilnost visokošolskega študija, vključujoč postopke za priznavanje predhodnega izobraževanja (Bologna Process 2005). V istem dokumentu je posebej poudarjeno, da je treba pod pojmom predhodno izobraževanje razumeti tudi vse oblike neformalnega in izkustvenega učenja. Priznavanje tega se smiselno uporablja z namenom povečanja možnosti vpisa v visokošolske programe kot tudi z namenom priznavanja delov akreditiranih programov. Priznavanje neformalnega izobraževanja in izkustvenega učenja lahko razumemo tudi kot prizadevanje za prilagajanje študijskih programov, oblik in metod dela potrebam trga dela.

Evropske države se obravnavane problematike lotevajo različno. Nekaterne so področje priznavanja neformalnega izobraževanja in izkustvenega učenja že sistemsko uredile, druge šele proučujejo možnosti za sistemsko ureditev. Sistemi vseživljenjskega učenja ter vrednotenja in priznavanja neformalnega in izkustvenega znanja na

ravni visokega šolstva se po državah razlikujejo. Vsaka država ureja to področje v skladu s svojim sistemom, pri tem pa se srečujejo z različnimi izzivi. Nekatere države s sprejetimi zakoni in smernicami aktivno spodbujajo priznavanje neformalnega izobraževanja in izkustvenega učenja, druge dovoljujejo, a ga ne regulirajo. V nekaterih državah obstaja za to zakonska podlaga, v drugih ne. Države kot Velika Britanija, Irska, Francija, Estonija, ki so že vpeljale metode in sisteme za identifikacijo in vrednotenje znanj, pridobljenih zunaj akreditiranih izobraževalnih programov, ugotavljajo, da se velik del znanja lahko pridobi na delovnem mestu, doma in z drugimi dejavnostmi med prostim časom. Veščine, pridobljene zunaj formalnega izobraževalnega sistema, so bile in so nujno potrebne za posameznika, podjetja in celotno družbo, zato je priznavanje tako pridobljenih kompetenc velik izziv in priložnost na nacionalni ravni.

Glede na to, do kolikšne stopnje so evropske države že uvedle sistem za priznavanje neformalnega in izkustvenega učenja na visokošolski ravni, jih lahko razdelimo v naslednje skupine (Valk 2006):

- države, v katerih je postopek že dobro vpeljan in urejen ter se že kažejo rezultati (Francija, Velika Britanija, Norveška ...);
- države, v katerih so postopki precej dorečeni, rezultati pa še niso vidni ali pa so vidni le občasno (Estonija, Italija ...);
- države, v katerih so podlage pripravljene in bolj ali manj sprejete, o rezultatih pa še ne moremo govoriti (Slovenija ...);
- države, v katerih se na tem področju ne dogaja še nič (Bolgarija, Litva ...).

Priznavanje neformalnega izobraževanja in izkustvenega učenja ima po mnenju držav, ki so take sisteme že vpeljale, številne pozitivne učinke: posameznike motivira, da se vključijo v formalno izobraževanje, med zaposlenimi poveča motivacijo in zanimanje za udeležbo v ponujenih usposabljanjih in organiziranih izobraževanjih v podjetju, s skrajšanjem časa študija, ki ga omogoča, postane študij dostopnejši posameznikom. Ti se namreč zaradi službenih ali drugih obveznosti težko odločijo za formalno izobraževanje, znižajo pa se tudi stroški. Na priznavanje neformalnega izobraževanja in izkustvenega učenja lahko gledamo tudi z vidika povečanja posameznikovih zaposlitvenih možnosti na trgu dela (Romaniuk in Snart 2000). Ob določenih pogojih pa bi znatno povečanje uvajanja takega sistema vplivalo tudi na večjo mobilnost delovne sile znotraj EU, saj bi usklajeni nacionalni sistemi za priznavanje neformalne kvalifikacije zadostili tudi enemu od standardov pravne varnosti, to je njegovi transparentnosti in predvidljivosti.

V nekaterih državah potekata zaradi zapletenosti postopka razvoj in uvajanje sistema počasneje, kot bi želeli. V prvi fazi mora zakonodaja dopuščati tako možnost pridobivanja formalne izobrazbe. Že na tej stopnji so med državami velike razlike. Tako je na primer v Franciji z zakonom določeno, da mora vsaka izobraževalna ustanova v svoje študijske programe vključiti take načine pridobivanja izobrazbe. Še vedno pa obstajajo tudi države (Bolgarija, Litva ...), v katerih ni zakonskih podlag za vzpostavitev sistema priznavanja. Ko postopek opredeli država oziroma zakonodajalec, so na vrsti izobraževalne ustanove, ki morajo sprejeti pravila in določiti postopke. Imenovana mora biti komisija, ki bo obravnavala vloge kandidatov in odločala o priznavanju znanja in spretnosti, pridobljenih zunaj formalnih izobraževalnih ustanov. Del zaposlenih se zato mora primerno usposobiti, da bo lahko verodostojno izpeljal celoten postopek priznavanja. Sprejeta morajo biti natančna merila, ki urejajo priznavanje. Ne nazadnje morajo ustanove poskrbeti za primerno informiranje javnosti o možnostih, ki jih sistem priznavanja prinaša.

Ne glede na različne zakonske podlage v evropskih državah in različne ureditve visokošolskega prostora naj bi celoten proces priznavanja vključeval naslednje korake: vloga kandidata, svetovanje kandidatu, razgovor ali intervju s kandidatom, vrednotenje znanja, pridobljenega zunaj akreditiranih visokošolskih ustanov, odločanje o priznavanju (delno ali v celoti) in ovrednotenje tako pridobljenega znanja v kreditnih točkah.

Slovenija – stanje na področju pravne ureditve priznavanja

Da bi izobraževanje imelo svoj namen, morajo biti dane določene predpostavke, med katere nedvomno sodi tudi njegova pravna ureditev, tako na ravni države kot tudi visokošolskih zavodov. Kdo lahko izvaja izobraževalni proces, pod kakšnimi pogoji, kdo in kako skrbi za to, da je podano znanje na določeni ravni, kakšno je razmerje med različnimi kvalifikacijami in kako je z njihovim medsebojnim priznavanjem, so le nekatera od vprašanj, ki so, če govorimo o formalnem izobraževanju, v Sloveniji že zdaj sorazmerno dobro urejena. Neformalno izobraževanje oz. izpopolnjevanje pa temelji na svobodni pobudi ponudnikov izobraževanja, ki odločajo o namenu in ciljih tovrstnega izobraževanja, izvajalcih, oblikah in metodah izvedbe, o ciljni populaciji oz. slušateljih. Za zagotovitev kakovosti pa, razen nekaterih izjem, skrbijo pravila trga.

Zato se nam zastavlja vprašanje, kako zagotoviti neformalnemu izobraževanju in izkustvenemu učenju, pri katerem gre – v nasprotju s formalnim izobraževanjem, kjer gre za vertikalno dopolnjeva-

nje znanja – predvsem za horizontalno dopolnjevanje izobraževanja, ustrezno formalno veljavo.

Slovenija je že uveljavila sistem za priznavanja neformalnega izobraževanja na ravni poklicnega usposabljanja (Svetlik 2000; Zakon o nacionalnih poklicnih kvalifikacijah; Pravilnik o načinu in postopku preverjanja in potrjevanja nacionalnih poklicnih kvalifikacij) in na ravni višjega šolstva (Zakon o višjem strokovnem izobraževanju; Resolucija o nacionalnem programu izobraževanja odraslih v Republiki Sloveniji do leta 2010). Vedno večje in strožje zahteve po znanju v podjetjih, ki se kažejo v vedno večjih izobrazbenih in drugih zahtevah za zasedbo delovnih mest, pa narekujejo vpeljavo takih sistemov tudi na raven visokega šolstva. K temu nas spodbuja tudi lizbonska strategija, ki zahteva od članic EU medsebojno priznavanje formalno pridobljene izobrazbe.

Priznavanje neformalnega izobraževanja in izkustvenega učenja na ravni visokega šolstva predvideva tudi slovenska zakonodaja: temelj za njeno vpeljavo je 35. člen Zakona o visokem šolstvu, njegov 49. člen pa nalaga svetu za visoko šolstvo, da ta merila za priznavanje znanja in spretnosti, pridobljenih pred vpisom v visokošolski program prve stopnje, tudi podrobneje določi, kar je bilo do določene mere storjeno s sprejetjem meril za akreditacijo visokošolskih zavodov in študijskih programov (9. člen).

Uresničevanje priznavanja neformalnega izobraževanja in izkustvenega učenja na ravni visokošolskega izobraževanja, kot je zdaj začrtano s slovensko zakonodajo, je v zgodnji začetni fazi, zato bi bilo treba oblikovati enoten okvir, znotraj katerega bo potekalo priznavanje tako za potrebe izobraževanja kot tudi za potrebe zaposlovanja.

Univerze in druge visokošolske ustanove bodo najbolj vpletene v sistem za priznavanje neformalnega in priložnostnega učenja na visokošolski ravni. Njihova vloga bo predvsem:

- pripraviti posamezna merila za priznavanje neformalnega izobraževanja in izkustvenega učenja na ravni visokošolskih programov,
- uveljaviti drugačne metode izobraževanja in usposabljanja na ravni visokega šolstva,
- organizirati izobraževalni proces ter analizirati mogoče oblike vrednotenja in priznavanja neformalnega izobraževanja in priložnostnega učenja,
- skrbeti za večjo prehodnost znotraj visokošolskega programa in med programi,
- uresničevati koncept vseživljenjskega učenja,

- pomagati kandidatu določiti lasten individualni projekt – portfolio,
- svetovati kandidatu in ga podpirati pri pripravi vloge,
- pri delnem priznanju svetovati kandidatu, da izpolni navodila komisije, in
- spremljati učinke vpeljave tega sistema.

Udeleženci in njihova vloga v sistemu

Kljub pozitivnim učinkom, ki jih sistem za priznavanje znanja in spretnosti lahko prinese, obstajajo določene ovire za vzpostavitev sistema. V državah, kjer so na tem področju tako daleč, da lahko že analizirajo rezultate, ugotavljajo, da je največja ovira nezadostno sodelovanje med partnerji, ki so udeleženi v vzpostavljanju sistema in pozneje v postopkih priznavanja. To so visokošolske ustanove, delodajalci in posamezniki (Burton 2005; Everet, O'Siochru in McPherson 2005; Konrad 2000; Reeve and Gallacher 2005). Sodelovanje vseh treh skupin udeležencev sistema je nujno v vseh fazah, in sicer od razvoja sistema do vzpostavljanja in končne evalvacije učinkov. Sodelovanja ne moremo pričakovati, če partnerji ne bodo dovolj motivirani za spremembe izobraževalnih programov in za vzpostavitev sistema za priznavanje znanja.

Visokošolske ustanove imajo zagotovo ključno vlogo pri opredeljevanju svojih študijskih programov. To pomeni, da bodo visokošolske ustanove morale spodbujati razvoj sistema za priznavanje, sodelovati pri njegovi vzpostavitvi in pri analizi učinkov. Obstajajo torej vsaj tri skupine udeležencev, ki bi morale pri vzpostavitvi sistema za priznavanje znanja in spretnosti, pridobljenih zunaj izobraževalnih ustanov, zaznati svoj interes. Posledično bi zato morale aktivno sodelovati pri vzpostavitvi sistema ter prispevati k razvoju.

- *Posamezniki.* Za posameznika so morebitne koristi takega sistema najverjetneje najočitnejše. Tako pridobljeno formalno raven izobrazbe, ali samo dela ali pa kar v celoti, lahko posameznik uporabi za napredovanje na višje delovno mesto, za pridobitev zaposlitve ali pa zgolj za ohranitev te. Prav tako bi pri nadaljevanju študija v formalnih izobraževalnih ustanovah s tem prihranil čas in denar. Omeniti moramo še psihološki učinek na posameznika. Pridobiti višjo raven izobrazbe lahko za marsikoga pomeni pridobiti samozavest in ne nazadnje osebno zadovoljstvo (Evans 2006).
- *Delodajalci.* Izjemno pomembno je, kakšen je odnos delodajalcev do tako pridobljene formalne ravni izobrazbe. Po navadi je

cilj delodajalcev učinkovitost in produktivnost zaposlenih. Oboje pa je precej odvisno od motiviranosti zaposlenih. Veliko delodajalcev ni dovolj dobro seznanjenih s celotno zalogo znanja svojih zaposlenih. Delodajalci, ki vedo, kako je treba upravljati z razpoložljivim znanjem v podjetju, da bi razvili nova znanja, lahko ustvarijo odlično podjetje (Biloslavo 2005). Delodajalec mora imeti, in v veliko primerih tudi ima, pomemben vpliv pri razvijanju izobraževalnih programov in metod. Podjetja se morajo učiti, da bodo imela zagotovljene mehanizme, s katerimi bodo dosegala prednosti in povečala svojo uspešnost (Garcia-Morales, Llorens-Montes in Verdu-Jover 2006). Zato bi morali delodajalci imeti velik vpliv na razvoj sistema za vrednotenje in priznavanje neformalnega in izkustvenega izobraževanja kakor tudi vpliv na njegovo vrednotenje in izboljševanje.

- *Visokošolske izobraževalne ustanove.* Uresničevanje priznavanja neformalnega izobraževanja in izkustvenega učenja na ravni visokošolskega izobraževanja, kot je zdaj začrtano s slovensko zakonodajo, je nekonsistentno, zato bi bilo treba oblikovati enoten okvir, znotraj katerega bo potekalo vrednotenje tako za potrebe izobraževanja kot tudi za potrebe zaposlovanja.

Svetovne smernice spodbujajo pri izobraževalnih ustanovah potrebo po:

1. vse bolj odprtem učnem okolju;
2. privlačnem sistemu usposabljanja in izobraževanja, ki zagotavlja enake možnosti različnim skupinam prebivalstva;
3. doseganju višjih ravni izobrazbe in kvalifikacij; ter
4. zagotavljanju znanj in spretnosti ljudi, ki bodo odgovarjali spremenjenim poklicnim zahtevam in zahtevam na trgu dela.

Ta načela narekujejo, da se sistemi za usposabljanje in izobraževanje razvijajo v smeri motiviranja in omogočanja udeležbe odraslih v izobraževanju, v smeri oblikovanja sistemov za priznavanje neformalnih učnih izkušenj (izkustvenega učenja in neformalnega izobraževanja) in v smeri vzpostavljanja partnerstva med različnimi oblikami izobraževalnih in raziskovalnih ustanov ter podjetij.

Metodologija

Glede na to, da vzpostavitev celotnega sistema priznavanja neformalnega znanja in izkustvenega učenja ni mogoča brez sodelovanja visokošolskih ustanov, smo si v raziskavi zastavili naslednja raziskovalna vprašanja:

1. V kolikšni meri so slovenske visokošolske ustanove in druge organizacije, ki se kakor koli ukvarjajo z izobraževanjem odraslih, seznanjene z možnostmi priznavanja, ki jih ponuja slovenska visokošolska zakonodaja (priznavanje neformalnega znanja in izkustvenega učenja ter možnost študija »po delih«)?
2. Kakšna so njihova merila za možnost študija »po delih« ter za priznavanje neformalnega znanja in izkustvenega učenja v visokošolskih študijskih programih?

Da bi na zastavljena raziskovalna vprašanja lahko odgovorili, smo pripravili vprašalnik, s katerim smo želeli ugotoviti stanje v slovenskih visokošolskih in drugih ustanovah, ki so povezane z izobraževanjem odraslih. Ugotavljanje sedanjega stanja na področju neformalnega in izkustvenega učenja je prvi korak k oblikovanju in vzpostavljanju sistema za priznavanje neformalno pridobljenega in izkustvenega znanja na formalni, visokošolski ravni.

Anketirali smo udeležence nacionalnega posveta Priznavanje znanja in spretnosti v terciarnem izobraževanju, ki ga je 19. oktobra 2006 organizirala Fakulteta za management Koper.

Vsem 51 prijavljenim je bil že pred posvetom po elektronski pošti poslan vprašalnik, ki so ga bodisi vrnili v elektronski obliki pred posvetom oziroma po njem bodisi oddali na samem posvetu. Vrnjenih smo dobili 27 vprašalnikov, od tega je bil eden nepopoln, zato smo v analizo zajeli 26 izpolnjenih vprašalnikov. Vzorec je vključeval 11 anketirancev s slovenskih univerz (4 z Univerze v Ljubljani, 3 z Univerze v Mariboru, 2 z Univerze na Primorskem in 2 z Univerze v Novi Gorici), 2 z MVZT, 1 z Urada za mladino MOL, 1 s Konfederacije sindikatov javnega sektorja ter 11 iz raznih izobraževalnih ustanov (3 iz Andragoškega centra Slovenije, 1 iz Študijskega središča Celje, 1 z Ljudske univerze Celje, 4 s Centra za poklicno izobraževanje in 2 iz Visokošolskega središča Sežana). Med temi jih ima 7 manj kot eno leto delovnih izkušenj z izobraževanjem odraslih, 5 jih ima od 1 do 5 let takih izkušenj, 6 jih ima od 5 do 10 let delovnih izkušenj, drugi pa se že več kot 10 let ukvarjajo z izobraževanjem odraslih. V nadaljevanju so predstavljeni najpomembnejši rezultati, ki smo jih dobili na osnovi odgovorov anketirancev.

Skupaj z vprašanji, ki so se nanašala na sistem za priznavanje in vrednotenje neformalno pridobljenega znanja in znanja, pridobljenega na delovnem mestu, smo anketirancem poslali tudi pojasnila o novostih v zakonu o visokem šolstvu.

Vprašanje 1. Anketiranci so bili vprašani za mnenje o merilih za vrednotenje znanj in spretnosti, pridobljenih na delovnem mestu. V

svojih odgovorih so najpogosteje poudarili pomembnost vsebinske usklajenosti delovnih izkušenj in študijskega programa (10 odgovorov). 5 anketirancev bi upoštevalo priporočila delodajalcev, ki naj bi vsebovala opise dela, trajanje dela, opis in trajanje nalog ter odgovornost. V nekaj odgovorih je bilo zaznati dvome o avtentičnosti, pravičnosti in verodostojnosti potrdil. Zato so anketiranci predlagali tudi dodatne preizkuse znanja, preverjanje aktualnosti pridobljenih znanj, seminarsko nalogo ali vrednotenje izdelkov (članki, storitve, izdelki), za kar bi morala biti odgovorna posebna komisija. Vsi anketiranci soglašajo, da morajo biti merila čim bolj standardizirana, jasna in transparentna.

Vprašanje 2. Zanimalo nas je, kolikšen del študijskega programa bi se po mnenju anketiranih lahko priznal iz delovnih izkušenj.

Največ vprašanih (11 ali 42,3 %) se strinja, da bi se na osnovi delovnih izkušenj lahko priznalo od 11 do 30 % celotnega študijskega programa. Enak je delež tistih, ki bi priznali manj kot 10 % študijskega programa, in tistih, ki bi priznali med 31 in 60 % študijskega programa. 3 anketiranci pa bi na osnovi delovnih izkušenj priznali več kot 60 % študijskega programa.

Vprašanje 3. Anketiranci so bili vprašani za mnenje o merilih za vrednotenje znanj in spretnosti, pridobljenih z neformalnim izobraževanjem. Podobno kot pri vprašanju 1 sta tudi za ta primer ključni primerljivost in usklajenost tako pridobljenega znanja z vsebino študijskih programov, kar poudarja večina anketirancev. To znanje bi se moralo dokazati z različnimi dokazili, potrdili ali spričevali. Večinoma so poudarili aktualnost in uporabnost znanj. Po potrebi bi se morala ustreznost znanja dokazati tudi s preizkusom znanja. Podobno kot pri merilih za priznavanje znanja na osnovi delovnih izkušenj tudi tu predlagajo, da bi morala dokazila pregledati in znanje potem ovrednotiti posebna komisija.

Vprašanje 4. Zanimalo nas je, kolikšen del študijskega programa bi se po mnenju anketiranih lahko priznal na osnovi znanja, pridobljenega z neformalnim izobraževanjem.

Tistih, ki se strinjajo, da bi se na osnovi neformalno pridobljenega znanja lahko priznalo od 0 do 10 % celotnega študijskega programa, je 10 ali 38,5 %. Prav toliko je tistih, ki bi na osnovi neformalno pridobljenega znanja priznali od 11 do 30 % celotnega študijskega programa. Samo 6 anketirancev meni, da bi na osnovi neformalno pridobljenega znanja lahko priznali več kot 61 % študijskega programa.

Vprašanje 5. Spraševali smo po trajnosti potrdil o neformalnem izobraževanju.

Največ anketirancev (12 ali 46,2 %) predlaga veljavnost potrdil nad 3 do 5 let, nekaj manj kot tretjina (8 ali 30,2 %) predlaga neomejeno veljavnost takih potrdil. Med drugimi predlogi naj omenimo razlikovanje veljavnosti potrdil glede na stroko, en anketiranec pa predlaga sicer neomejeno veljavnost, vendar z obveznim dodatnim preverjanjem znanja.

Vprašanje 6. Zanimalo nas je mnenje anketirancev o tem, ali bi takšen sistem, ki bi omogočal priznavanje neformalnega in izkustvenega znanja, motiviral posameznike k vnovični vključitvi v formalne oblike izobraževanja. Skoraj vsi anketiranci (23 ali 88,5 %) menijo, da bi priznavanje spodbudilo posameznike k nadaljnjemu izobraževanju.

Vprašanje 7. Anketirance smo vprašali, ali bi s sistemom priznavanja neformalnega in izkustvenega znanja dosegli večjo prilagojenost študija zahtevam na trgu dela. 21 (80,1 %) anketirancev odgovarja pritrdilno, 2 (7,7 %) se s tem ne strinjata, 3 (12,2 %) pa menijo, da bi tak sistem le delno pripomogel k večji prilagojenosti študijskih programov zahtevam na trgu dela.

Vprašanje 8 se je nanašalo na sodelovanje delodajalcev v sistemu priznavanja.

Več kot polovica (14 ali 53,8 %) anketiranih meni, da bi delodajalci obvezno morali biti vključeni v sistem za priznavanje neformalnega in izkustvenega znanja, nekaj več kot tretjina (10 ali 38,5 %) jih meni, da bi se delodajalci lahko vključili, če bi želeli, 2 ali 7,7 % anketiranih pa meni, da se delodajalcem ni treba vključevati v sistem priznavanja.

Vprašanje 9. Anketirance smo vprašali, ali bi se, poleg delovnih izkušenj, kot del opravljenih študijskih obveznosti, lahko priznavale še kakšne druge življenjske izkušnje. Večina anketirancev (19 ali 73 %) bi priznavala tudi druge izkušnje, če so v skladu z vsebinami študijskega programa, 4 ali 15,4 % bi jih priznavalo v vsakem primeru, 3 ali 11,6 % pa drugih življenjskih izkušenj ne bi priznavalo.

Vprašanje 10. Zanimalo nas je mnenje anketirancev o študiju »po delih«, ki ga slovenska visokošolska zakonodaja prav tako omogoča. Predvsem nas je zanimala časovna veljavnost tako opravljenega dela študijskih obveznosti. 8 ali 30,1 % anketirancev študija »po delih« ne bi omejilo, 10 ali 38,5 % anketirancev bi trajanje takega načina študija omejilo na 5 let, ostalih 7 ali 31,4 % anketirancev pa bi tak način študija omejilo z 8 leti trajanja.

Vprašanje 11. Zanimalo nas je, kolikšen delež študijskega programa bi po mnenju anketirancev s študijem »po delih« študent lahko opravil zunaj visokošolskega zavoda, ki bi izdal diplomo. Večina anketirancev (14 ali 53,8%) meni, da bi študent zunaj visokošolskega zavoda, ki mu bo izdal diplomo, lahko opravil med 31 in 60 % študijskega programa. 7 ali 26,9 % anketirancev bi dopuščalo tako opraviti le do 30 % študijskega programa, 5 ali 19,3 % anketirancev pa meni, da bi študent lahko tako opravil več kot 61 % študijskega programa.

Vprašanje 12. Zanimalo nas je, v kolikšni meri so bili anketiranci pred posvetom seznanjeni z možnostmi, ki jih na tem področju ponuja slovenska visokošolska zakonodaja, in kje so za to izvedeli. 9 ali 34,6 % anketiranih ni bilo seznanjenih s pravnimi možnostmi priznavanja. Nekateri so za to izvedeli v službi (6 ali 23,1 %) ali iz medijev (2 ali 7,7 %), 2 anketiranca ali 7,7 % pa sta prebrala Zakon o visokem šolstvu (2004). Ostali so napisali, da so sicer nekaj že slišali o tem, niso pa vedeli, da je zadeva zakonsko urejena in da se ponekod res izvaja.

Glede na analizo rezultatov lahko odgovorimo na raziskovalna vprašanja. Vprašani podpirajo uvedbo sistema priznavanja. Pri opredeljevanju deleža študijskega programa, ki bi se lahko priznal na podlagi delovnih izkušenj ali kako drugače neformalno pridobljenega znanja, se sicer njihova mnenja razlikujejo, nihče pa ne nasprotuje priznavanju. Vprašani menijo, da bi vzpostavitev takega sistema pomenila spodbudo posameznikom, da bi se spet vključili v sistem formalnega izobraževanja. Predvsem pa je po njihovem mnenju treba poskrbeti, da bo sistem pravičen in verodostojen. Zato priporočajo, da se v visokošolskih ustanovah ustanovijo posebne komisije, ki bi odločale o vrednotenju in priznavanju znanja. Bolj zaskrbljujoče je dejstvo, da več kot tretjina udeležencev sploh ni bila seznanjena z možnostmi, ki jih na tem področju omogoča slovenska visokošolska zakonodaja.

Sklep

V zadnjem času veliko pozornosti namenjamo pomembnosti vseživljenjskega učenja kot tudi razvoju študijskih programov, ki bi bili bolj usklajeni s potrebami po znanju na trgu dela. Prav zato vzpostavitev sistema priznavanja znanja in spretnosti, pridobljenih zunaj formalnih študijskih programov, postaja predmet razprave vsakič, ko se trudimo pripravljati sodobne in fleksibilne študijske programe. Na posvetu je bilo ugotovljeno, da je zelo malo visokošolskih ustanov, ki so kakor koli vnesle te možnosti v svoje študijske programe, še manj

pa je tistih, ki to res izvajajo. Vzrok za neizvajanje ni v nasprotovanju takemu sistemu. Vse namreč kaže, da se visokošolske ustanove temu vprašanju še niso dovolj posvetile oziroma še niso začutile prave potrebe, da bi tak sistem vzpostavile. S primernim promoviranjem je treba visokošolske ustanove prepričati o koristnosti sistema. Vsekakor lahko pričakujemo premike v smeri priznavanja. Resen problem je lahko uvedba tovrstnega paralelnega izobraževalnega sistema na ravni visokega šolstva tudi z vidika posega v avtonomijo univerze in njeno prizadevanja za kakovostno, dolgoročno ustrezno ter uporabno izobraževanje in raziskovanje. Zaradi tega je nujno treba urediti pogoje, merila, organe in postopke, po katerih se bo določenemu neformalnemu izobraževanju lahko dalo formalno naravo.

Literatura

- Avis, J. 2004. Work based learning and social justice: learning to labour and the new vocationalism in England. *Journal of Education & Work* 17 (2): 197–218.
- Biloslavo, R. 2005. Use of the knowledge management framework as a tool for innovation capability audit. *International Journal of Innovation and Learning* 2 (4): 402–420.
- Bologna Process. 2001. Towards the European higher education area: communiqué of the meeting of European Ministers in charge of Higher Education in Prague on May 19th 2001. [Http://www.bologna-berlin2003.de/pdf/Prague_communicuTheta.pdf](http://www.bologna-berlin2003.de/pdf/Prague_communicuTheta.pdf).
- Bologna Process. 2003. Realising the European higher education area: communiqué of the Conference of Ministers responsible for Higher Education in Berlin on 19 September 2003. [Http://www.bologna-bergen2005.no/Docs/oo-main_doc/030919Berlin_Communique.pdf](http://www.bologna-bergen2005.no/Docs/oo-main_doc/030919Berlin_Communique.pdf).
- Bologna Process. 2005. The European higher education area – achieving the goals: communiqué of the Conference of European Ministers responsible for Higher Education, Bergen, 19–20 May 2005. [Http://www.bologna-bergen2005.no/Docs/oo-Main_doc/050520_Bergen_Communique.pdf](http://www.bologna-bergen2005.no/Docs/oo-Main_doc/050520_Bergen_Communique.pdf).
- Bowden, R., in R. Merritt ml. 1995. The adult learner challenge: instructionally and administratively. *Education* 115 (3): 426–432.
- Burton, J. 2005. Self-assessment, peer assessment and third party assessment: significance for work-based learning. *Work Based Learning in Primary Care* 3 (1): 1–3.
- Colardyn, D., in J. Bjornavold. 2004. Validation of formal, non-formal and informal learning: policy and practices in EU member states. *European Journal of Education* 39 (1): 69–89.
- Commission of the European Communities. 2004. Progress towards the common objectives in education and training: indicators and benchmarks. [Http://ec.europa.eu/education/policies/2010/doc/progress_towards_common_objectives_en.pdf](http://ec.europa.eu/education/policies/2010/doc/progress_towards_common_objectives_en.pdf).

- Council of the European Union. 2001. Report from the European Council on the concrete future objectives of education and training systems. [Http://register.consilium.eu.int/pdf/en/01/st05/05980en1.pdf](http://register.consilium.eu.int/pdf/en/01/st05/05980en1.pdf).
- Evans, N. 2006. Recognition, assessment and accreditation of prior experiential learning. V *Recognising experiential learning: practices in European universities*, ur. S. Corradi, N. Evans in A. Valk, 17–36. Tartu: Tartu University Press.
- Everet, T., M. O'Siochru in K. McPherson. 2005. A UK national framework for support worker education and development. *International Journal of Therapy & Rehabilitation* 12 (3): 96–106.
- Garcia-Morales, V. J., F. J. Llorens-Montes in A. J. Verdu-Jover. 2006. Antecedents and consequences of organizational innovation and organizational learning in entrepreneurship. *Industrial Management and Data Systems* 106 (1): 21–42.
- Konrad, J. 2000. Assessment and verification of national vocational qualifications: policy and practice. *Journal of Vocational Education and Training* 52 (2): 225–242.
- MacKinnon-Slaney, F. 1994. The adult persistence in learning model: a road map to counseling services for adult learners. *Journal of Counseling & Development* 72 (3): 268–276.
- Merkač Skok, M. 2005. *Osnove managementa zaposlenih*. Koper: Fakulteta za management.
- Pravilnik o načinu in postopku preverjanja in potrjevanja nacionalnih poklicnih kvalifikacij. *Uradni list RS*, št. 13/2001.
- Quinlan, K., in K. O'Brodovich. 1996. Transitional support for adult vocational learners: a review of institutional roles. *Journal of Employment Counseling* 33 (4): 174–190.
- Reeve, F., in J. Gallacher. 2005. Employer-university 'partnership': a key problem for work-based learning programmes? *Journal of Education and Work* 18 (2): 219–233.
- Resolucija o nacionalnem programu izobraževanja odraslih v Republiki Sloveniji do leta 2010. *Uradni list RS*, št. 70/2004.
- Romaniuk, K., in F. Snart. 2000. Enhancing employability: the role of prior learning assessment and portfolios. *Career Development International* 5 (6): 318–322.
- Svetlik, I. 2000. *Certificiranje poklicnih kvalifikacij v Sloveniji*. Zv. 1. Poročilo o stanju in povzetki študij. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Valk, A. 2006. Reforms in higher educations. Predavanje na posvetu Priznajanje znanja in spretnosti v terciarnem izobraževanju, Brdo pri Kranju, 19. oktober.
- Vodopivec, M. 2004. Institucionalna organiziranost trga dela. Interno gradivo, Fakulteta za management Koper.
- Zakon o nacionalnih poklicnih kvalifikacijah. *Uradni list RS*, št. 83/2003.
- Zakon o visokem šolstvu. *Uradni list RS*, št. 100/2004.
- Zakon o višjem strokovnem izobraževanju. *Uradni list RS*, št. 86/2004.

tion and strategic connecting and business networks. The successfulness of companies rests in the hands of entrepreneurs, who must be prepared to learn and to adapt themselves to the dynamics of competitiveness in the global business environment. The potential growth of the economy depends importantly on businessman and on entrepreneurship; this is why need constantly to conduct research into entrepreneurship and to seek for answers for the future, from the aspects of organisation, inter-connection, cooperation and financing.

Key words: entrepreneurship, business networks, venture capital

Accreditation of Non-Formal and Informal Learning

Doris Gomezelj Omerzel in Nada Trunk Širca

The creation of a flexible higher education system, including procedures for the validation of previous education and all kinds of knowledge, is one of the priorities to be realized in EU countries, in accordance with the EU objective to become a knowledge-based society. We should develop a system, which will enable higher education institutions to valuate and accredit skills and competencies that people develop within various contexts. To be effective, the system must be developed and implemented with the partnership of all stakeholders: employers, individuals and educational institutions. This article describes the conditions in EU countries and Slovenian position in relation to them. Moreover, it presents the results of empirical research, aimed at investigating the motivation of educational institutions to cooperate in the system for validation of non-formal and informal learning. Universities and other institutions that are involved in adult education are included. The particular focus of this article is to present the perception from inside and outside the academy groups with regard to recognizing and accrediting the non-formal and informal learning.

Key words: lifelong learning, formal education, nonformal education, experiential learning, recognition, validation